

Vlaamse Migranten

in Wallonië

Pedagogisch dossier

Middelbaar onderwijs

Voorwoord

In samenwerking met de Provincie Oost-Vlaanderen, het KADOC-K.U.Leuven en Grand-Hornu Images, nodigt de Provincie Henegouwen de bezoekers uit om zich te komen verdiepen in een vergeten tijdperk waarin de Vlaamse bevolking naar Wallonië migreerde om te ontsnappen aan hun ellendige levensomstandigheden.

Vanaf het midden van de 19de eeuw verlieten talloze Vlamingen immers hun platteland om zich in de toen heel welvarende Waalse industriebekkens te vestigen.

De redenen hiervoor waren heel divers : de economische crisis die gedeeltelijk aan de ineenstorting van de vlasnijverheid te wijten was, de demografische crisis, het geboortecijfer overschreed het sterftcijfer dat nochtans bijzonder hoog lag, en tenslotte de voedselcrisis.

Door de industriële revolutie in wallonië, schieten de fabrieken en grote bouwwerven als paddestoelen uit de grond, waardoor een enorme behoefte aan mankracht ontstaat.

Daardoor verlaten de Vlaamse boeren massaal hun platteland op zoek naar werk in de stad.

Door deze immigratie ontstaan in steden als Charleroi, La Louvière en Luik echte migrantenwijken, en deze inwijkelingen schrijven zich in op de verkiezingslijsten.

Deze eerste migratie vindt haar oorsprong dus in de industrie.

De tweede migratiegolf heeft een rurale origine.

Tijdens de naoorlogse periode, en vooral tijdens de jaren '50, hebben vele Vlamingen zich in Wallonië gevestigd in gehuurde of gekochte vervallen boerderijen. Hun Waalse eigenaars hadden deze verlaten en verkozen de aantrekkelijke lonen in de zware industrie boven het minder goed betaalde werk op het land en de daaraan gekoppelde onderhoudskosten van de gebouwen.

Het fotografische materiaal, de bijeengebrachte actuele getuigenissen en de historische, economische, politieke, sociologische en culturele dimensies van de context maken deze momenteel in de Grand-Hornu te bezichtigen expositie bijzonder verhelderend

Waarom zijn land verlaten ?

Of zij hun land al dan niet gedwongen verlaten, alle migranten streven naar één ding : hun levensomstandigheden verbeteren.

De meesten onder hen laten een armoedig land achter zich, dat geteisterd wordt door werkloosheid en hongersnood, op zoek naar een beter leven.

Anderen vluchten voor oorlog of onderdrukking waaronder zij lijden als gevolg van hun etnische afkomst of hun ideeën.

Een beetje geschiedenis...

1. De industriële migratie

De oorsprong van deze migratie gaat terug tot het begin van de Industriële Revolutie. De oorzaken van deze migratie zijn divers.

DE INDUSTRIËLE REVOLUTIE

Zij vormt de overgang van een agrarische samenleving naar een samenleving van gemechaniseerde productie van non-food producten door middel van een nieuwe energiebron : steenkool.

De industriële revolutie ontstond in Engeland tussen 1780 en 1820 en vervolgens in België, Frankrijk, Nederland, tussen 1830 en 1870.

Zij wordt gekenmerkt door:

- de invoering van de stoommachine (Watt, Newcomen), die mechanisatie mogelijk maakt;
- Vervanging van landelijke ambachten door fabrieken in de steden.
- Het ontstaan van twee verschillende maar onderling afhankelijke sociale klassen : de bourgeoisie en de arbeidersklasse
- Het ontstaan van steden.

- De economische crisis :

de ineenstorting van de linnenindustrie (vlasproductie die vooral thuis uitgeoefend wordt). Inderdaad, door het gebrek aan mogelijkheden ontstaat in 1837 in Vlaanderen een grote terugval in de linnenindustrie op het platteland. De mechanisering en de buitenlandse concurrentie zullen fataal worden voor ongeveer 250.000 Vlamingen, die het werk in de textielnijverheid bij hen thuis uitoefenen, en trouw blijven aan het archaïsche weefgetouw. In Wallonië bereikt de industrialisering haar hoogtepunt. Kleine dorpen groeien uit tot industriële centra. De vraag naar arbeidskrachten is enorm, en er ontstaat een massale migratie naar de streken van Charleroi en Luik.

Grote arbeidsintensieve hydraulische projecten zien het daglicht. Door het aanleggen van spoorwegen verbetert ook het vervoer van de Vlaamse bevolking naar Wallonië bv. door het verstrekken van speciale treinabonnementen. Daardoor vrlaten de Vlaamse boeren het platteland om werk te vinden in deze industriële bekkens.

Dit brengt de ontvolking van het platteland met zich mee. De oorsprong van deze migratie gaat terug tot aan de vooravond van de industriële revolutie.

Vlaamse fossemannen (mijnwerkers) na een dag hard labeur slapend in de trein. Uitzonderlijke foto uit onze rijke Belgische sociale geschiedenis, genomen door Paul Kevers op 6 september 1968 in de trein Saint-Ghislain-Hornu naar Ronse.

- De voedselcrisis :

Rampzalige oogsten leidden tot hongersnood. Vanaf de zomer van 1845 sloeg de aardappelplaag wild om zich heen, en de oogst in het jaar 1846 was rampzalig over de gehele lijn. Tussen 1840 en 1850 kreeg de bevolking van Vlaanderen met hongersnood te kampen. De term "Vlaamse Ziekte" (= op sterven na dood zijn van de honger) wordt in het medische vakjargon opgenomen. Deze hongersnood veroorzaakt epidemies van tyfus en cholera.

- De demografische crisis :

Samen met de hongersnood, zal deze economische laagconjunctuur de aanleiding vormen voor de belangrijkste demografische crisis die België sinds haar onafhankelijkheid heeft gekend.

Het geboortecijfer kende een ware explosie, zelfs al lag het sterftcijfer over het algemeen zeer hoog.

2. De rurale migratie

In de naoorlogse jaren en vooral in de jaren vijftig, krijgt Wallonië af te rekenen met de vergrijzing van haar bevolking. Veel boerderijen worden vacant, en veel Vlamingen vestigen zich in Wallonië. Zij huren of kopen boerderijen die in de steek gelaten werden door hun eigenaren. Deze verkozen de aantrekkelijke salarissen in de zware industrie boven het minder goed betaalde werk op het land en de daarbij horende onderhoudskosten van de gebouwen.

Dit proces liet de jonge Vlaamse boeren (meestal uit kroostrijke gezinnen) toe om niet langer ten laste te zijn van hun ouders.

Deze onderneming wordt ondersteund door leningen bij de Boerenbond., Deze krachtige vereniging van boeren wordt in 1890 opgericht en speelt een dominante rol in het economische leven van de plattelandsbevolking van de Vlamingen in België.

3. Verval en einde van de Vlaamse migratie omstreeks 1960

De Vlaamse migratie naar de Waalse industriële bekkens zou duren tot begin 1950. Dan begon de grote ommekeer. Multinationals vestigden zich in Vlaanderen, terwijl op hetzelfde moment de regressie van Wallonië in een stroomversnelling terecht kwam.

In 1967 werd de Belgische Grondwet - eindelijk - officieel in het Nederlands vertaald. In datzelfde jaar oversteeg het bruto binnenlands product van Vlaanderen voor de eerste keer dat van Wallonië.

De geschiedenis van de migratie van de Vlamingen naar het beloofde land Wallonië benadrukt ook de cyclische schommelingen van de economie. Niets blijft eeuwig duren.

Een welvarende regio kan plots in een economische malaise verzinken, en dan opnieuw een snelle groei kennen.

Immigratie, intégratie en dagelijks leven

Over het algemeen genieten de nieuwkomers geen al te goede reputatie. Men verwijt Vlaamse mijnwerkers incompetent, onhandig en slordig te zijn. Men moet echter begrijpen

dat de meerderheid van de werknemers uit het platteland kwamen, en zich niet bewust waren van de eisen van de industrie en vooral van de mijnbouw. Niettemin hebben wij aan hen het kanaal Brussel - Charleroi te danken (1832), het Centrumkanaal en de bouw van de arbeiderswijk van het Bois du Luc !

Door in te stemmen om te werken voor een hongerloon, worden zij verweten de arbeidskosten te doen ineensorten en worden ook bestempeld als stakingsbrekers. In alle gevallen beoefenen de Vlaamse arbeiders de taken die door de lokale werkkrachten ondergewaardeerd worden.

Zij werden ook beschuldigd van baldadigheden. Deze reputatie is echter onterecht. Uit geen enkel gerechtelijk archief mag blijken dat er bij hen een hoger misdadaadpercentage voorkwam dan onder de autochtone bevolking.

Nochtans schetsen toneelstukken en populaire liedjes uit die tijd - bedenkingen uit het leven van elke dag - een niet erg vleidend beeld van de Vlaming.

Zij vormen heel vaak het doelwit van spot ! Zo is de term "*Flamind*" synoniem geworden met spot en belediging. Niettemin zullen zij zich vlot integreren. In sommige steden, zoals La Louvière en Charleroi, ontstaan echte Vlaamse wijken met hun eigen cafe's, carnavalsverenigingen...

Over het algemeen vestigen de migranten zich in de buurt van de bedrijven waar ze werken en zo dicht mogelijk bij de transitstations. De eerste kolonie van Vlaamse arbeiders en hun gezinnen was de Hocquet wijk (La Louvière) in 1839. Maar het was na 1880 dat de authentieke Vlaamse wijken met winkels, logementen en café's overal opdoken.

TaalProbleem

Men was ervan overtuigd dat de crisis in Vlaanderen in de hand werd gewerkt door het probleem van de taal !

In de negentiende eeuw was de Vlaamse taal versnipperd in tal van dialecten. Om een sociale status te bereiken, was het noodzakelijk om zich de kennis van de Franse taal eigen te maken. Zelfs in Vlaanderen was de bourgeoisie verfranst. De belangrijkste posities in Vlaanderen werden dus ingenomen door een Franstalige elite. De herinnering aan de slechte naam, die op de Vlaamse taal rustte, laat haar sporen na tot aan de instelling van het meervoudige stemrecht in 1894. Deze uitbreiding van het kiesrecht leidt tot de marginalisering van de Franstaligen in Vlaanderen, en geeft een impuls aan de beweging van taalkundige gelijkheid.

Het was in 1898 dat de wet op de publicatie van officiële teksten in de Vlaamse taal van kracht wordt. Deze wet, beter bekend als "gelijkheidswet" of "*flaminde*", zal van grote symbolische waarde zijn en als de wettelijke basis dienen voor nieuwe eisen.

Het is echter slechts aan het begin van de jaren 1930 dat de taalkundige gelijkheid effectief wordt.

Het nijpende gebrek aan mankracht heeft een aantal steenkoolbedrijven gedwongen een beleid van proactieve aanwerving na te streven door middel van headhunters en postercampagnes in de dorpen van Vlaams-Brabant. Men lokt werknemers met aantrekkelijke voorstellen, zoals een regulier inkomen, huisvesting met een tuin ...

Situering van Vlaamse wijken :

Gilly, Dampremy, Couillet, Taillis-Pré te Châtelineau, Vieux-Campinaire te Fleurus, Bois-du-Luc.

IDEEËN VOOR DE KLAS

- Innovaties die verband houden met de industriële revolutie
- De verschillen tussen huis- en fabrieksnijverheid
- De arbeidsomstandigheden in de 19e eeuw
- De levensomstandigheden in de 19e eeuw.
- De arbeidersbeweging
- De sociale filosofieën

LITERATUUR

- JAUMAIN Serge, Industrialisation et sociétés, Ed. Ellipses Marketing, 1998
- QUEVIT Michel, Flandre-Wallonie. Quelle solidarité ? Ed. Couleurs livres, Charleroi, 2010
- RUYS Manu, Flamands : un peuple en mouvement, une nation en devenir, Ed. Lannoe, 1973
- VERBEKEN Pascal, La terre promise, Ed. Castor astral, 2010
- FONTEYN Guido, Rue des Flamands, Ed. Quorum, 1998
- FONTEYN Guido, Adieu Magritte, la Wallonie d'hier et d'aujourd'hui, Ed. Castor astral, 2006

- QUAIRIAUX Yves, L'image de l'ouvrier flamand en Wallonie In Les Analyses de l'IHOES
- BISMANS Francis, Histoire économique et sociale, Une Odyssée économique, première partie In Institut Destrée, 1995
- Courtois Luc, Pirotte Jean, Vers un au-delà de la Belgique ? In La Revue Toudi, 21 avril 2010

Wist u dat...

Migratie :

Dit is een verplaatsing van een volk van de ene plaats naar de andere, van de ene regio naar de andere, of van het ene land naar het andere. Men spreekt van seizoensgebonden migratie wanneer het gaat om mensen die voor een bepaalde periode gaan werken, bijvoorbeeld tijdens het oogstseizoen. Migratie is zo oud als de mensheid. De geschiedenis van de mens is die van een lange reis, de meest fantastische Odyssee waardig. De eerste mensen verschenen in Afrika en hebben geleidelijk aan alle continenten gekoloniseerd; Azië, Europa, Oceanië en Amerika.

Immigratie :

In het land van bestemming aankomen en zich vestigen om er te werken.

Emigratie :

Verlaten van het land van herkomst.

Sinds het einde van de 20ste eeuw, is migratie geëxplodeerd: in 40 jaar tijd is ze verdrievoudigd. Vandaag de dag leven 200 miljoen mensen buiten hun geboorteland; dat is 1 mens op 35 ! Alle regio's van de wereld hebben ermee te maken.

Enkele Vlaamse woorden die in het Frans worden gebruikt..

Bourgmestre - Waterzooi - Stoumeling - Kot - Couque - Speculoos –
Stoemp - Rollmops - Maatjes - Vogelpik - Polder - Wateringue ...